

MAHTUMKULU'NUN HZ. MUHAMMED SEVGİSİNİ İFADESİNDE HİKÂYE KAHRAMANLARININ YERİ

Mehmet TEMİZKAN*

Öz

İslam dininin kabul edilmesinden sonraki Türk edebiyatının önemli türlerinden biri, na'ttır. Na't, konusu Hz. Muhammed sevgisi ve methi olan şiirlere verilen isimdir. Türkmenistan sahasında da bu türün örnekleri bulunmaktadır ve klasik Türkmen edebiyatının en büyük şairi olarak kabul edilen Mahtumkulu'nun Hz. Muhammed'i metheden onun üzerinde şiiri vardır. Bu şiirlerden biri, hem Mahtumkulu'nun en güzel na'tıdır hem de Türkmen edebiyatının en güzel na't örneklerinden biridir. Şair, "Sevmişim Seni" başlığını taşıyan bu şiiri, şekil özellikleri bakımından Türk halk şiiri geleneğine sıkı sıkıya bağlı kalarak kaleme almıştır. Ancak, şiirin orijinalitesi, şairin teşbih sanatını bu sanatın mantığı ve temel ilkesi olan "zayıfın kuvvetliye benzetilmesi" prensibini ters çevirerek kullanmış olmasıdır. Bunu da, bütün şiire yaymıştır. Aşk konulu halk hikâyesi kahramanlarının sevgilerini, kendisindeki Hz. Muhammed sevgisi için benzetilen olarak kullanmıştır. Bu arada, olmayan ya da bir hikâyeye dönüşmeyen aşkı, Hz İbrahim ile ilk eşi olan Sara arasındaki ilişkiyi benzetilen olarak kullanmakta bir sakınca görmemiştir. Tahir'in Zühre'ye ya da Mecnun'un Leyla'ya olan aşkı ne kadar büyük veya kuvvetli olursa olsun, Mahtumkulu'nun Hz. Muhammed'e karşı beslediği sevgiden daha büyük olamaz. Ahmed Yesevî ve Şâh-ı Nakşibendî'yi büyük bir saygı ile anan, onlara bağlılık duyguları besleyen bir kişinin en büyük sevgisi, Allah sevgisidir; Allah sevgisini de Hz. Muhammed sevgisi takip eder. Bu sevgi, iki insanın arasındaki sevgi ya da aşkla mukayese bile edilemez. Medrese hocalığı da yapmış olan Mahtumkulu'nun bunu bilmemesi mümkün değildir. Bildiği halde kullanmakta bir sakınca görmemesinin bir tek açıklaması vardır: Hikâye kahramanlarının Türkmen halkının nazarındaki, hayatındaki yeri. Bu kahramanların halkın hayatındaki yerini gösteren yaşanmış bir hadise de vardır. Söz konusu hadise, Türkmen halkının Tahir ile Zühre veya Kerem ile Aslı'nın... birbirlerine olan aşkını en büyük sevgi örnekleri olarak bildiğini ya da kabul ettiğini göstermektedir. Mahtumkulu, sadece bu şiirinde, Hz. Muhammed sevgisini halka iyi bildiği ve vicdanına yerleştirdiği bu sevgi örneklerini kullanarak anlatmanın daha etkili olacağını düşünmüş olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mahtumkulu, Hz. Muhammed, sevgi, na't, hikâye, teşbih

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası Edebiyatları ABD., mtemizkan@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-7972-843X

THE PLACE OF STORY HEROES IN MAHTUMKULU'S EXPRESSION OF HIS LOVE FOR PROPHET MUHAMMAD

Abstract

One of the important genres of Turkish literature after the acceptance of Islam is na't. Na't is the name given to poems whose subject is the love and praise of Muhammad. There are examples of this genre in Turkmenistan, and Mahtumkulu, who is considered the greatest poet of classical Turkmen literature, has over ten poems praising Muhammad. One of these poems is both Mahtumkulu's most beautiful na't and one of the most beautiful na't examples of Turkmen literature. The poet wrote this poem, titled "I Love You", strictly adhering to the Turkish folk poetry tradition in terms of its formal features. However, the originality of the poem is that the poet used the art of simile by reversing the principle of "comparing the weak to the strong", which is the logic and basic principle of this art. He spread this throughout the entire poem. He used the love of the heroes of folk tales about love as an analogy for his love of Muhammad. By the way, he did not see any harm in using the relationship between Prophet Abraham and his first wife, Sarah, as an analogy for the love that did not exist or turned into a story. No matter how great or strong Tahir's love for Zühre or Mecnun's love for Leyla is, it cannot be greater than Mahtumkulu's love for Muhammed. The greatest love of a person who remembers Ahmed Yesevi and Shah-i Naqshbandi with great respect and feels devotion to them is the love of Allah; The love of Allah is followed by the love of Muhammad. This love cannot even be compared to the affection or love between two people. It is impossible for Mahtumkulu, who also worked as a madrasa teacher, not to know this. There is only one explanation for why he does not see any harm in using it even though he knows it: The place of the story heroes in the eyes and lives of the Turkmen people. There is also an incident that shows the place of these heroes in the lives of the people. The incident in question shows that the Turkmen people know or accept the love between Tahir and Zühre or Kerem and Aslı as the greatest examples of love. Mahtumkulu must have thought that it would be more effective to explain the love of Muhammad to the public by using these examples of love that he knew well and had placed in his conscience, only in this poem.

Keywords: Mahtumkulu, Hz. Muhammed, love, na't, story, metaphor

Giriş: Na't Türü ve Mahtumkulu

Bilindiği gibi, “Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı”nın önemli türlerinden biri, konusu Hz. Muhammed sevgisi ve övgüsü olan na'ttır. Divan tertibinde, başta bulunan tevhidlerden hemen sonra yer alması, kendisine verilen önemin bir sonucudur. Türk edebiyatındaki ilk örnekleri, İslamî Türk edebiyatının ilk eserleri olmaları dolayısıyla Kutadgu Bilig ve Atabetü'l-Hakâyık'taki na'tlardır. Na't, Türkmen edebiyatında da kullanılmış bir türdür. Büyük Türkmen şairi Mahtumkulu'nun “Sevmişim Seni” başlıklı şiiri, bu türün en güzel ve en orijinal örneklerinden biridir. Bu şiiri orijinal yapan şey, Mahtumkulu'nun aşk hikâyelerinin kahramanlarını Hz. Muhammed'e olan sevgisini ifade ederken benzetilen olarak kullanmış olmasıdır.

Mahtumkulu hakkında bir değerlendirme yaparken, onun edebî şahsiyetinin iki temel özelliğini daima göz önünde bulundurmak gerekir. Bunlardan birincisi, şairin medrese eğitimi almış ve bir süre Şirgazi medresesinde hocalık yapmış olmasının bir ürünü olarak sahip olduğu İslamî ilimlerdeki engin bilgi birikimidir. İkinci özelliği de, “bâdeli âşık” olmasıdır. Şair, Hz. Muhammed'in Baba Selman, Selim Hoca ve dört halifeye hitaben “Bu kulun maksadını verin.” demesi üzerine, Baba Selman'ın sunduğu bâdeyi içmiş ve “Hak âşığı” olmuştur. (Biray 1992: 33) Başka bir şiirinde de, şarabı “Kırklar”ın elinden içtiğini ve hemen sonrasında “gönlünü aşkın kapladığını ve diline de söz verildiğini” ifade etmektedir. (Biray 1992: 37) Dolayısıyla, Mahtumkulu'nun söylediği her şeyin “İslamî bilgi birikimi” ile tasavvufî manada “hâl” süzgecinin ürünü olduğunu söylemek, yanlış olmayacaktır. Rüya âleminde veya uyku ile uyanıklık arasında Hz. Muhammed'i gören ve onun işaretleriyle bâdeyi içen Mahtumkulu'nun, gönlü Hz. Muhammed sevgisiyle dolu bir şair olduğunu söylemeye bile gerek yoktur. Onun her biri bir na't olan, yani konusu sadece Hz. Muhammed methi olan on şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerden dokuzunda, Hz. Peygamber'e olan sevgisini dile getiren “Senden artık mihribânım yok benim, bî-çâreyim” mısraından başka bir ifadesi bulunmamaktadır. Adeta, bütün sevgisini makale konumuz olan “Sevmişim Seni” başlıklı şiirinde ifade etmek üzere saklamış gibidir. Bu çalışmada, bu şiirde benzetilen olarak kullanılan halk hikâyelerinin kahramanlarının Türkmen hayatındaki yerini dikkate alarak incelemeye ve Mahtumkulu'nun Hz. Muhammed sevgisini ifade etmesine olan katkısını tespit ve tahlil etmeye çalışacağız.

İnceleme: Mahtumkulu'nun “Sevmişim Seni” Başlıklı Şiirindeki Hz. Muhammed Sevgisi ve Bu Sevginin İfadesi

Bilindiği gibi, edebiyatın ve özellikle de Türk edebiyatının en fazla kullandığı edebî sanat, bütün çeşitleriyle teşbih ya da diğer adıyla benzetmedir. Gonca, gül, bülbül, serv (selvi) ... gibi benzetmeler, pek çok şairde karşımıza çıkar, yani “ortak”tır. Büyük şairler, ortak benzetmeleri tekrar etmek yerine, kendilerine has yeni bir anlam yüklemek veya yeni ve orijinal benzetmeler bulmak suretiyle farklılıklarını ortaya koyarlar. Mahtumkulu, bu iki şeye ilaveten, halk kültürü ögesi olan ve buna bağlı olarak folklorik derinliği bulunan benzetilenleri de kullanmıştır. Bunu yaparken de benzetme (teşbih) sanatının temel prensibi olan “zayıfın kuvvetliye benzetilmesi” ilkesini ters çevirmekte bir sakınca görmemiştir. Bu şiirin orijinalitesi de buradan gelmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, kaynaklara da geçmiş olan “yaşanmış bir hadise”yi özet olarak vermek –kanaatimizce- yararlı olacaktır: On dokuzuncu yüzyıl Türkmen edebiyatının önde gelen iki şairi, Kemine ve Talıbı Şabende'yi ziyaret etmek üzere Hıva'ya giderler. Şabende, iki misafirini ağırlar. Sonra, Ahal'a gitmek üzere yola çıkarlar. Karakum çölünde bulunan bir köyde dinlenmeye ve geceyi geçirmeye karar verirler. Bir evin misafiri olurlar. Evde genç ve oldukça güzel bir kadın bulunmaktadır. Adı da Gözel'dir. Ertesi sabah, bu kadının adamları yemek yedikten sonra giderler. Talıbı ve Şabende de bir sebeple dışarı çıkar. Genç ve güzel kadınla Kemine baş başa kalır. Kemine, kadından kocasının üç yıl önce öldüğünü, yirmi üç yaşında olduğunu ve yalnız yaşadığını öğrenir. Ona, hayata küsmemesi gerektiğini söyler ve yahşı bir yiğide varmasını tavsiye eder. Bunun üzerine kadın bir ere varabileceğini, ama bir şartının olduğunu söyler ve şartını da şöyle açıklar: Bundan önce dünyadan yedi âşık geçmiştir, evleneceği kişi, onların adını bir bentlik gazelde bir araya getirebilmelidir. Bu sırada, dışarı çıkmış olan Talıbı ve Şabende içeri girer. Kemine, kadınla yaptığı konuşmayı onlara da nakleder ve ilk sırayı, ev sahibi olmasından dolayı Şabende'ye vermeyi uygun bulurlar. Bu teklifi kabul eden Şabende, heybesinden bir kalem ve kağıt çıkarır; önce Gözel'i metheden şu bendi yazar:

Perilerin sultanı, gelsene, han Güzelim,
Aldın sabrı kararım, ârâmı can Güzelim,
Tûtî kimin suhanver, şirin zeban, Güzelim,
Kırpıkların hançerdir kaşı keman Güzelim,
Leblerin süzme şeker fıstık dehan, Güzelim,
Koynun içinde bitmiş bağı bostan, Güzelim,
Aşkından divaneyim deli hayran, Güzelim,
Açılmışsın gonca gül ter gülüstan, Güzelim,
Hicrinden çıktı canım insaf aman, Güzelim,
Hasretinden olmuştur bağrımız kan, Güzelim,
Salınışın yakmakta belli mestan, Güzelim,
Sensiz mana gerekmez aydın cihan, Güzelim (Türkmen-Geldiyev 1995: 113)

Buradaki peri, sultan, tûtî, hançer, keman, şeker ve fıstık... gibi benzetilenler, klasik edebiyatın en çok tercih ettiği benzetme unsurlarıdır. Zayıf ile kuvvetli arasındaki ilişki de, zayıfın kuvvetliye benzetilmiş olması dolayısıyla teşbih sanatının mantığına uygundur.

Şabende'nin yedi aşk kahramanının ismini bir araya getirdiği bent ise şöyledir:

Seyre çıksan nigarım, bezenip yeşili akı,
Her sözün bin tümendir bakışın hun pahalı,
Şirin ile o Ferhat çekti onca vebalı,
“Leyla” diyerek Mecnun oldu divane deli,
Varka aşık “Gülşah” deyip geçti cevri cefalı,
Zühre, Tahir sarılıp, çıktı servi nihali,
Arzı ile Gambar birbirine vefalı,
Yusuf ile Züleyha geçti zevki sefalı,
Seyfülmelik almıştır sevip Methalcemal'i,
Bizden evvel koymuştur yedi aşık bu yolu,
Yatsam-geceler düşüm, gündüz gönlüm hayali,
Alem görkü kıvancım, servi revan, Güzelim. (Türkmen-Geldiyev 1995: 113)

Bu şiiri dinleyen kadın, “Göz bundan iyisini görmez, dil bundan iyisini söylemez, kulağım bundan güzelini duymaz.” der. Şabende, kadına hitaben “Sen çok gençsin, bense yaşlı biriyim. Seninle ikimiz kıyamete dek baba kız olalım, ama sen kendin gibi düşünen, kendi yaşlarında yiğit birine var.” der ve konu kapanmış olur.

Şabende'nin yukarıdaki bendinde isimleri bir araya getirilmiş âşıklar şunlardır: Ferhad ile Şirin, Leyla vü Mecnun, Varka ve Gülşah, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber, Yusuf ile Züleyha ve Seyfülmelik ile Methalcemal. Bu yaşanmış hikâyede dikkatimizi çeken husus, aşk hikâyelerinin ve bu hikâyelerin kahramanlarının Türkmen halkının hayatındaki veya kabuller dünyasındaki itibardır. Mahtumkulu da, söz konusu şiirinde, buradaki aşk kahramanlarını birkaç ilave yaparak kullanmıştır.

Bu girişten ve açıklamalardan sonra, asıl konumuz olan şiiri ve şiirdeki benzetmeleri incelemeye ve değerlendirmeye başlayabiliriz.

Şiirlerinde dinî ve tasavvufî unsurlara fazla yer veren Mahtumkulu'nun, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Hz. Muhammed'e olan sevgisini ifade ettiği "Sevmişim Seni" başlıklı bir şiiri vardır. Bu şiir, tam manasıyla bir na'ttır. Şiir, on üç dörtlükten oluşmaktadır. Durakları farklı olmakla birlikte, hecenin sekizli kalıbıyla yazılmıştır ve bu, üzerinde durulması gereken bir noktadır. Bilindiği gibi, hecenin sekizli kalıbı, eski Türk şiirinin hâkim veznidir. Kafiye şeması da, geleneğe bağlıdır: İlk dörtlük abab, diğer dörtlükler cccb... şeklindedir ve son mısralar, nakarattır. Kısaca, bu şiiri, bütün şekil özellikleriyle geleneğe bağlı kalarak yazmıştır. Bu da, -kanaatimizce- Mahtumkulu'nun Türkmen halkının zevkine hitap etme endişesinin ürünüdür. Şekil özelliklerindeki geleneğe bağlılık, halkın ruhuna yerleşmiş hikâye kahramanlarının benzetilen olarak kullanılmasıyla da bütünlük sağlamaktadır. Şair, bu şiirinde Hz. Muhammed'i hem methetmiş hem de -daha çok- ona olan sevgisini ifade etmiştir. Söz konusu şiirin konumuzla ilgili özelliği, Türkmen halkının hayatında önemli yeri bulunan aşk hikâyelerine ve kahramanlarına yer vermiş olmasıdır. Şiirin orijinalitesi ya da farklılığı, başta da söylediğimiz gibi, teşbih sanatının temel prensibi olan "zayıfın kuvvetliye benzetilmesi" ilkesinin ters çevrilmiş olmasıdır.

Mahtumkulu, söz konusu şiirinin ilk dörtlüğünde herhangi bir aşk kahramanını anmamış, Kadir Gecesi'ni kullanmıştır:

Ya habib, Hak resûlüsün,
Çın cândan sevmişim seni.

Dervişler kadir gecesin,
Seven dek sevmişim seni. (Biray 1992: 478)

Kur'an'da bin aydan daha hayırlı olduğu haber verilen Kadir Gecesi'nin dervişler için farklı bir anlamı vardır. "Kadir Gecesi, ledünnî manâda, kulun melekî ilhamlara, Rabbanî bilgilere sâhip olduğu gecedir." (Tatçı 1997: 269) Mahtumkulu'nun üstadları arasında bulunan Yunus Emre'ye göre, dördüncü kapı olan hakikat kapısına ulaşan kişinin "gündüzü bayram ve gecesi de Kadir" olur. Dört kapıyı ele aldığı şiirin konumuzla alakalı beyti şöyledir:

Dördüncüsü hakikat ere eksik bakmaya
Bayram ola gündüzü kadir ola gecesi (Tatçı 1991: 235)

Kadr suresinin son ayetinde, "bu gecenin tan yeri ağarcıncaya kadar esenlik olduğu" da haber verilmektedir. (Yazır 2011: 273) Bu ayetin yorumu da büyük bir mutasavvıf şair tarafından "müridin bir kâmil müşid nezaretindeki nefis mücadelesinin hakikat güneşi doğuncaya kadar her türlü tehlikeden emin olması, esenlikte bulunması" şeklinde yapılmıştır. Dolayısıyla, Kadir Gecesi'nin dervişler için anlamı büyüktür. Bu anlam, ne kadar büyük olursa olsun, şairin Hz. Muhammed'e karşı beslediği sevgiden daha büyük olamaz. Aynı şekilde, dervişlerin Kadir Gecesi'ne karşı olan sevgileriyle aşk hikâyelerindeki kahramanların birbirlerine olan sevgilerinin birleştirilmesi veya aynı seviyede değerlendirilmesi de önemlidir. Oldukça önemli olduğuna inandığımız bu tespitten sonra, aşk hikâyesi kahramanlarına geçebiliriz.

Mahtumkulu, bu şiirinde, Şabende'nin bir bentte bir araya getirdiği yedi aşk hikâyesi kahramanını ona çıkarmıştır. İlave ettiği iki kahraman, Âşık Nevruz ile Gül Ferhar ve Âşık Garip ile Şahsenem'dir. Bu çerçevede, İbrahim ile Sara'ya da yer vermiştir. İbrahim, tahmin edileceği gibi, Hz. İbrahim'dir ve Sara da onun ilk eşidir. Sara, çocuğu olmadığı için, Hz. Hacer'i Hz. İbrahim'e almıştır ve bu evlilikten Hz. İsmail dünyaya gelmiştir. Sara, daha sonra Hz. Hacer'e düşmanlık duyguları beslemeye başlamıştır. Bu gelişme üzerine, Hz. İbrahim, oğlu İsmail'in tavsiyesiyle iki hanımını Mekke'ye, Zenzem kuyusunun yanına bırakıp dönmüştür... Daha sonra, Sara'nın da İshak adlı oğlu dünyaya gelmiştir. Görüldüğü gibi, Hz. İbrahim ile Sara arasında, aşk hikâyesine dönüşen veya dönüşme ihtimali bulunan bir aşk yaşanmış değildir. Buna rağmen, Hz. Muhammed'e olan sevgisini,

Misli İbrahim Sara'yı

Seven dek sevmişim seni (Biray 1992: 478)

diyerek, Hz. İbrahim'in Sara'ya olan sevgisine benzetmiştir. Tabiri caizse “olmayan bir aşk”ı benzetilen olarak kullanmıştır. Medrese hocalığı da yapmış olan Mahtumkulu'nun bu bilgiye sahip olmadığı düşünülemez. Buna rağmen, Hz. İbrahim-Sara sevgisini kullanmakta bir sakınca görmemiştir. Aynı şey, Hz. Yusuf ile Züleyha ilişkisi için de söz konusudur. Bu ilişkide âşık olan Hz. Yusuf değil, Züleyha'dır. Mahtumkulu, bunu bile bile,

Misli Yusuf Züleyha'yı

Seven dek sevmişim seni (Biray 1992: 478)

ifadesini kullanmakta da bir sakınca görmemiştir. Züleyha'nın Hz. Yusuf'a olan aşkını anlatan eserlerle ilgili olarak bilinmesi gereken bir şey daha vardır. O da, bu eserlerin Türk edebiyatındaki ilk örneklerinin, halkın varlığından haberdar bile olmadığı mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış olmasıdır. Ancak, halk hikâyesi formuna dönüştürülmüş örnekleri de vardır. Mahtumkulu'nun söz konusu ettiği sevgi, aşk mesnevilerinin değil aşk hikâyelerinin anlattığı sevgidir. Çünkü, halkın okuduğu veya dinlediği eserler, aşk hikâyeleridir.

Mahtumkulu, Hz. Muhammed'e olan sevgisini ifade etmek üzere, yukarıda isimlerini saydığımız aşk kahramanlarından Mecnûn'un Leyla'ya olan sevgisine de yer vermiştir. Leyla ile Mecnun, menşei itibarıyla bir Arap hikâyesidir. Türk edebiyatındaki ilk ve en güzel örnekleri de –Yusuf ile Züleyha gibi- mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Hitap ettiği zümre de, elitlerdir. Yani, Fuzulî'nin Leylâ vü Mecnûn'u dâhil, bu eserler halk hikâyesi örnekleri değildir. Ancak, Türkmenistan'da mesnevisi halk hikâyesine dönüştürülmüştür. En güzel örneklerinden biri de, Andalıp'a aittir. Manzum kısımlar için mesnevîlerde gazel nazım şekli tercih edilirken, Andalıp koşmayı kullanmıştır. Üstelik, koşmaları da hecenin on birli kalıbı yanında, Türk şiirinin daha eski ölçüsü olan sekizli kalıbıyla da kaleme almıştır. Dolayısıyla, Mahtumkulu'nun incelemeye çalıştığımız şiirindeki Mecnun ve Leyla, mesnevi kahramanları değil hikâye kahramanlarıdır:

Mecnûn Leylâ perîzâdı,

Seven dek sevmişim seni.

Aynı şey, Ferhâd ile Şîrîn için de söz konusudur. Eserin orijinalindeki erkek kahramanın adı, Ferhâd değil Hüsrev'dir. Nitekim, Kutb'un eserinin adı “Hüsrev ü Şîrîn”dir. Bu aşk mesnevisi de, Leyla ile Mecnun gibi halk hikâyesine de dönüştürülmüştür. Şairin

Âşık Ferhât ol Şîrîni,

Seven dek sevmişim seni.

Mısralarındaki Ferhat ve Şirin, tıpkı Leyla ile Mecnun gibi mesnevi kahramanları olmayıp hikâye kahramanlarıdır. Benzetilen olarak kullandığı diğer kahramanlar, zaten kökenleri bakımından da halk hikâyesi kahramanlarıdır. Mahtumkulu,

Âşık Garip Şâh Senem'i,

Seven dek sevmişim seni. (Biray 1992: 479)

Misli ol Tahir Zühreyi,

Seven dek sevmişim seni. (Biray 1992: 479)

örneklerinde görüldüğü gibi, hemen hemen aynı ifadeleri tercih etmiştir. Son mısraların nakarat olması da, bu tercihte etkili olmuştur.

Mahtumkulu, kısaca incelediğimiz bu şiirinde, teşbih sanatının temel özelliği olan “zayıfın kuvvetliye benzetilmesi” ilkesini tersine çevirmiştir. Bu ters çevirme, sadece bu şiire has bir üslup özelliğidir. Şair,

divanındaki bütün şiirlerinde, teşbih sanatını ruhuna uygun olarak kullanmıştır. Mesela,

Mahtumkulunun **gözyaşı**,

Ol den(i)z-i **Hazara** döndü. (Biray 1992: 414)

Bu **dünyâ** bir **dipsiz deryâ**, (Biray 1992: 267)

Aşkın odu huruç alıp batlanır, (Biray 1992: 248)

derken, zayıf unsur olan gözyaşını kuvvetli unsur olan Hazar denizine ve aynı mantıkla da dünyayı dipsiz deryaya ve aşkı da ateşe benzetmiştir.

Sonuç

“Sevmişim Seni” başlıklı şiire baktığımızda, ilk dörtlükte, kendisinin Hz. Muhammed sevgisini dervişlerin Kadir Gecesi'ne benzettiğini görüyoruz. Dervişlerin Kadir Gecesi sevgisi, Hz. Muhammed'e duyulan sevgiden daha üstün olamaz. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, Hz. İbrahim'in Sara'ya karşı beslediği “hikâyeleşmiş bir aşk”ı yoktur. Hz. Yusuf'un Züleyha'ya değil, Züleyha'nın Hz. Yusuf'a karşı “hikâyeleşmiş aşk”ı söz konusudur. Leyla ile Mecnun, Tahir ile Zühre... gibi aşk hikâyelerindeki kahramanların birbirlerine olan aşkı da, Hz. Muhammed sevgisinden üstün olamaz. Kuvvetlinin zayıfa benzetilmesi de amaca hizmet etmez. Bütün bunlara rağmen, Mahtumkulu'nun bu tercihi nasıl açıklanabilir? Şairin bile bile yaptığı zayıf ile kuvvetli arasındaki yer değiştirme, aşk kahramanlarının Türkmen halkının gönlündeki itibarının eseridir. Halk, bu aşk hikâyelerini ve kahramanlarını tanımakta ve adeta kutsal saymaktadır. Zaten bir kısmı da peygamberdir. Hz. Muhammed sevgisini, aşk kahramanlarının sevgisine benzeterek ifade etmekle halka daha iyi anlatacağını düşünmüş olmalıdır. Mahtumkulu'nun halkın ruhunda, halkın vicdanında yer etmiş değerleri kullanmakla büyük şair olması arasında yakın bir ilişkinin bulunduğu kanaatindeyim. Hatırlayacağımız gibi, tezkireci Sehî Bey, Necatî Bey'in deyim ve atasözü gibi halk kültürü unsurlarını kullanmakla usta şair olması arasında bir bağ kurmuştur. Aynı bağ, Mahtumkulu için de söz konusudur. Halkın nazarında büyük itibarı bulunan aşk kahramanlarını bu şekilde kullanması, şiirin değerini azaltmak yerine artırmıştır.

Kaynaklar

Biray, H. (1992). *Mahtumkulu Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tatçı, M. (1991). *Yunus Emre Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tatçı, M. (1997). *Yunus Emre Divanı-I*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Türkmen, F.- Geldiev G. (1995). *Türkmen Şiiri Antolojisi*. Ankara: Türksoy Yayınları.

Yazır, E. H. (2011). Sad. Mustafa Özel. Kur'an-ı Kerim Meâli. İstanbul: Batın Yayıncılık.